

Archeologienota:
Programma van
Maatregelen

Verkaveling Dries
Merchtem
(prov. Vlaams-Brabant)

Colofon

Auteur(s): Walter Sevenants & Kristine Magerman
Titel: Archeologienota: verslag van resultaten.
Verkaveling Dries Merchtem (prov. Vlaams-Brabant)
Rapport: TR2019-006
Afbeeldingen: Triharch onderzoek & advies bvba (tenzij anders vermeld)
Wettelijk depot: D/2019/13.954/005
Erkend archeoloog: Kristine Magerman (OE/ERK/Archeoloog/2015/00032)

TRIHARCH onderzoek & advies bvba

Heuve 25
B-3071 Erps-Kwerps (Kortenbergh)
www.triharch.be
info@triharch.be
tel. 0498/56.39.08

© 2019 Triharch onderzoek & advies bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijk toestemming van Triharch bvba. Triharch aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

1	Gemotiveerd advies over het al dan niet nemen van maatregelen	4
1.1	Volledigheid van het uitgevoerd vooronderzoek.....	4
1.2	Afbakening van het gebied waar aanvullend vooronderzoek vereist is	4
1.3	Aanvullend vooronderzoek in uitgesteld traject.....	4
2	Programma van maatregelen.....	4
2.1	Administratieve gegevens	4
2.2	Vraagstelling en onderzoeksdoelen	4
2.3	Bepaling van de onderzoeksstrategie	5
2.3.1	Evaluatie van de onderzoeksmethoden “zonder ingreep in de bodem”	5
2.3.2	Evaluatie van de methoden “met ingreep in de bodem”	6
2.3.3	Motivering van de keuze van de onderzoeksmethoden en -situaties.....	6
2.4	Uitwerking van de onderzoeksstrategie.....	7
2.4.1	Afbakening van het archeologisch onderzoeksgebied.....	7
2.4.2	Uit te voeren onderzoeksmethoden en -technieken	7
2.5	Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	8
2.6	Bewaring van het archeologisch ensemble.....	9
2.7	Vervolgtraject	9

1 Gemotiveerd advies over het al dan niet nemen van maatregelen

1.1 Volledigheid van het uitgevoerd vooronderzoek

Voor dit project werd een bureauonderzoek uitgevoerd over de volledige oppervlakte van het plangebied. Er werden nog geen verdere archeologische vooronderzoeken zonder of met ingreep in de bodem uitgevoerd.

Op basis van het uitgevoerd bureauonderzoek kan niet met hoge waarschijnlijkheid aangetoond worden dat geen archeologisch erfgoed aanwezig is of verder onderzoek niet zou leiden tot nuttige kenniswinst. Wel zijn aanwijzingen gevonden voor de mogelijke aanwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het plangebied én de vaststelling dat, indien dit aanwezig zou zijn, dit bedreigd wordt door de geplande bodemingrepen in kader van de verkaveling.

Om hierover uitsluitsel te krijgen, is een aanvullend archeologisch vooronderzoek vereist.

1.2 Afbakening van het gebied waar aanvullend vooronderzoek vereist is

In het volledig plangebied bedreigen de geplande werken mogelijk het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief. Aanvullend archeologisch vooronderzoek is daarom vereist over de volledige oppervlakte van het plangebied (verder ook het onderzoeksgebied genoemd).

1.3 Aanvullend vooronderzoek in uitgesteld traject

Conform art. 5.4.5 van het Onroerend Erfgoeddecreet is het niet mogelijk/wenselijk om al het noodzakelijke archeologisch vooronderzoek uit te voeren voorafgaand aan de omgevingsvergunningsaanvraag en dit om volgende redenen:

- Het plangebied is nog actief in gebruik als weiland en akkerland.
- Het is tevens om juridische redenen onwenselijk om al een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem uit te voeren. Er is een juridische onzekerheid betreffende de vraag of en zo ja wanneer voor het project een definitieve vergunning zal worden verkregen.

2 Programma van maatregelen

2.1 Administratieve gegevens

Locatie:

Adres: Dries z.n. Merchtem (prov. Vlaams-Brabant)

Toponiem: Dries

Bounding box: punt 1: 138 937,57 m - 185 382,60 m
punt 2: 138 974,54 m - 185 406,94 m
punt 3: 139 037,31 m - 185 338,05 m
punt 4: 138 992,03 m - 185 303,95 m

Kadastrale ligging: Merchtem 1ste afdeling sectie B nummers 256B, 256F en 256G.

2.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Doel van aanvullend archeologisch vooronderzoek is een archeologische evaluatie van het onderzoeksgebied. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Onderdeel van de evaluatie is dat er maatregelen gezocht worden om *in situ*-behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er maatregelen worden geformuleerd voor *ex situ*-behoud.

Voor het verder archeologisch vooronderzoek gelden volgende onderzoeksvragen:

- M.b.t. de fysisch-geografische context van het plangebied:
 - Wat is de bodemkundige variabiliteit binnen het plangebied?
 - Wat is de bewaringstoestand van de bodem in het plangebied?
 - Wat is de impact van de bodemkundige vaststellingen op het potentieel aanwezig (geweest) archeologisch bodemarchief?
 - Wat is de stand van het grondwater?
 - Zijn verstoringen merkbaar, o.a. zand-, leem- en/of steenontginning?
- M.b.t. het archeologisch potentieel voor het plangebied:
 - Zijn er aanwijzingen dat er geen archeologisch erfgoed meer te verwachten valt of dat er geen potentieel tot kennisvermeerdering te verwachten valt binnen (een deel van) het plangebied?
 - Gebieden met uitgegraven en/of sterk verstoorde bodems?
 - Kan dit gebied ruimtelijk (oppervlakte en diepte) afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
 - Indien er aanwijzingen zijn voor de aanwezigheid van archeologische sites in het plangebied,
 - Kunnen archeologische sites in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
 - Kunnen de karakteristieken van elke archeologische site beschreven worden?
 - Wat is de bewaringstoestand van elke archeologische site?
 - Wat is de waarde van elke archeologische site?
- M.b.t. de geplande bodemingrepen
 - Welke bodemingrepen gaan gepaard met dit project?
 - Met betrekking tot de voorbereiding en uitvoering van de werken?
 - Met betrekking tot tijdelijke werkzones?
 - Wat is de impact van deze bodemingrepen op het archeologisch bodemarchief?
 - Kan de potentiële impact van deze bodemingrepen op het archeologisch bodemarchief vermeden en/of beperkt worden door wijziging van het ontwerp en/of de uitvoeringswijze van de geplande ruimtelijke ontwikkeling (door behoud in situ)?
- M.b.t. de afweging van de noodzaak voor verder onderzoek:
 - Is verder onderzoek vereist?
 - Zo ja, welke onderzoeksstrategie moet gevolgd worden?

2.3 Bepaling van de onderzoeksstrategie

2.3.1 Evaluatie van de onderzoeksmethoden “zonder ingreep in de bodem”.

De verschillende onderzoeksmethoden “zonder bodem ingreep” die voor een aanvullend vooronderzoek in aanmerking komen, worden in het kader van dit project als volgt geëvalueerd:

- **Landschappelijk bodemonderzoek:** deze methode is nuttig om via boringen en/of profielputten de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen. Het is mogelijk om deze methode op dit onderzoeksgebied toe te passen. Deze methode is weinig schadelijk voor het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief. Omwille van de lage verwachting op aanwezigheid van steentijd-artefactensites in het plangebied en vanuit een kosten-batenanalyse is het NIET noodzakelijk landschappelijk bodemonderzoek toe te passen op dit onderzoeksgebied.
- **Veldkartering d.m.v. manueel inzamelen van oppervlaktevondsten:** Het is nuttig deze methode toe te passen om archeologische indicatoren op te sporen die kunnen wijzen op de aanwezigheid van archeologische sites. Het is echter niet mogelijk om veldkartering toe te passen op het volledig onderzoeksgebied, rekening houdend met de aanwezige begroeiing.

- **Veldkartering d.m.v. metaaldetectie:** Het is nuttig deze methode toe te passen op het onderzoeksgebied om archeologische indicatoren op te sporen die kunnen wijzen op de aanwezigheid van archeologische sites. Het is echter mogelijk om deze methode toe te passen op het onderzoeksgebied, rekening houdend met de aanwezige begroeiing. Deze methode is weinig schadelijk voor het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief. Omwille van de medium en hoge verwachting voor aanwezigheid van sporensites uit de metaaltijden, de Romeinse tijd en de vroege en volle middeleeuwen en vanuit een kosten-batenanalyse is het noodzakelijk deze methode toe te passen op dit onderzoeksgebied.
- **Geofysisch onderzoek:** Het is nuttig deze methode toe te passen in het onderzoeksgebied. Het is mogelijk om deze methode toe te passen op het onderzoeksgebied, rekening houdend met de landbouwgewassen. Vanuit een kosten-batenanalyse is het NIET noodzakelijk deze methode toe te passen op dit onderzoeksgebied.

2.3.2 Evaluatie van de methoden “met ingreep in de bodem”.

De verschillende onderzoeksmethoden “met bodem ingreep” die voor een aanvullend vooronderzoek in aanmerking komen, worden in het kader van dit project als volgt geëvalueerd:

- **Verkennd en waarderend archeologisch booronderzoek:** Het is nuttig deze methode toe te passen om steentijd-artefactensites op te sporen en inzicht te verwerven in de inhoudelijke en fysische kwaliteit ervan. Het is mogelijk om deze methode toe te passen op een deel van het onderzoeksgebied (weiland). De toepassing van deze methode is niet overdreven schadelijk voor het archeologisch bodemarchief. Rekening houdend met de lage verwachting voor steentijd-artefactensites en vanuit een kosten-baten-analyse is het niet noodzakelijk om deze methode toe te passen.
- **Proefputten i.f.v. steentijd-artefactensites:** Het is nuttig deze methode toe te passen om inzicht te verwerven in de inhoudelijke en fysische kwaliteit van steentijd-artefactensites. Het is mogelijk om deze methode toe te passen op een deel van het onderzoeksgebied, (weiland). De toepassing van deze methode is tot op zeker hoogte schadelijk voor het archeologisch bodemarchief. Rekening houdend met de lage verwachting voor steentijd-artefactensites en vanuit een kostenbaten-analyse is het niet noodzakelijk om deze methode toe te passen.
- **Proefsleuven en proefputten:** Het is nuttig om deze methode toe te passen om sporensites en sites met vaste structuren op te sporen. Dit geldt ook voor de opsporing van offsite-sites en steentijd-artefactensites, hoewel minder doeltreffend en meer schadelijk voor steentijd-artefactensites. Het is mogelijk om deze methode toe te passen op het onderzoeksgebied na oogst/verwijdering van de landbouwgewassen. De toepassing van deze methode kan tot op zekere hoogte schadelijk zijn voor het archeologisch bodemarchief. Rekening houdend met de medium tot hoge verwachting voor sporensites en sites met gebouwde structuren uit de metaaltijden, de Romeinse tijd en de vroege en volle middeleeuwen is het noodzakelijk om deze methode toe te passen.

2.3.3 Motivering van de keuze van de onderzoeksmethoden en -situaties.

Rekening houdend met de archeologische verwachtingen voor het onderzoeksgebied, gespecificeerd naar archeologische perioden en site-types, en de evaluatie van de verschillende onderzoeksmethodes wordt geopteerd voor een onderzoeksstrategie bestaande uit:

- een proefsleuvenonderzoek, gecombineerd met metaaldetectie

De onderzoeksstrategie kan aangepast worden indien dit op basis van voortschrijdend inzicht voldoende gemotiveerd kan worden.

2.4 Uitwerking van de onderzoeksstrategie

2.4.1 Afbakening van het archeologisch onderzoeksgebied

Zie 1.2 Afbakening van het gebied waar aanvullend vooronderzoek vereist is.

Het onderzoeksgebied kan aangepast worden indien dit op basis van voortschrijdend inzicht voldoende gemotiveerd kan worden.

2.4.2 Uit te voeren onderzoeksmethoden en -technieken

2.4.2.1 Proefsleuven, gecombineerd met metaaldetectie

Het onderzoek door middel van proefsleuven heeft als doel, door een beperkt maar statistisch representatief deel van het onderzoeksgebied, uitspraken te doen over de waarde van het archeologisch bodemarchief van het onderzoeksgebied.

In functie van een optimale afweging tussen efficiëntie en doeltreffendheid van het onderzoek, moet het onderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd worden rekening houdend met volgende technische kenmerken (figuur 27 en 28):

- **Patroon en oriëntatie van de proefsleuven:** de proefsleuven worden aangelegd met een oriëntatie en ligging zoals aangegeven in figuur 27 en 28. Er wordt gestart met de aanleg van de noordwest-zuidoost georiënteerde proefsleuf. Vervolgens worden de noordoost-zuidwest georiënteerde proefsleuven aangelegd. Deze sleuven worden ingeplant op of met één langzijde van de sleuf parallel aan de perceelsgrenzen van de bouwkavels. Het betreft continue, parallelle sleuven. De afstand tussen het middelpunt van de rij sleuven bedraagt niet meer dan 16m (de breedte van de bouwkavels 2 t.e.m. 6) (i.t.t. de voorgeschreven 15m in de CGP).
- De proefsleuven zijn tussen 1,80 en 2 m breed.
- Dekkingsgraad: zie Code van Goede Praktijk.
- Door middel van het voorgestelde aantal en de ligging van de proefsleuven zal uiteindelijk 14% van het plangebied onderzocht worden, wat meer is dan de 12,5% die in de Code van Goede Praktijk wordt vooropgesteld. De hogere dekkingsgraad compenseert de iets bredere maximale ruimte tussen de proefsleuven die hier wordt voorgesteld.
- Vóór de aanleg van de proefsleuven wordt het aanlegvlak op maaiveldniveau met een metaaldetector geprospecteerd. Na aanleg van de proefsleuf wordt het aangelegd vlak eveneens met een metaaldetector geprospecteerd. Zie CGP 2019 hoofdstuk 8.6.

Wanneer tijdens de uitvoering van het proefsleuvenonderzoek archeologische artefacten, sporen en/of –structuren van offsite-sites worden aangetroffen die in verband kunnen gebracht worden met de landschapsgeschiedenis van het gebied, worden stalen genomen i.f.v. natuurwetenschappelijke onderzoek (CGP 2019 hoofdstuk 9) en aardkundig onderzoek (CGP 2019 hoofdstuk 10). Deze stalen worden bewaard i.f.v. een eventueel “programma van maatregelen voor verdere verwerking” (CGP 2019 12.6.3.4. p.135-136).

2.4.2.2 Algemeen

Het proefsleuvenonderzoek wordt in één fase uitgevoerd.

Het aanvullend archeologisch vooronderzoek vindt plaats vóór de uitvoering van eventuele maatregelen m.b.t. behoud in situ en/of ex situ.

Indien aanwijzingen worden aangetroffen voor de aanwezigheid van steentijd artefactensite(s), wordt de onderzoeksmethode bijgestuurd op basis van de richtlijnen van de Code van Goede

Praktijk. Bij het aantreffen van (een) steentijdsite(s) stelt de erkend archeoloog een buffer op rondom deze sites zodat ze voldoende worden gevrijwaard van eventuele versterking door de proefsleuven. Bij het bepalen van de strategie voor een eventuele opgraving wordt hierdoor voldoende rekening gehouden met zowel sporen- als artefactensites.

De aanwezige constructies (het gemetst en het houten hok) mogen gesloopt worden zonder begeleiding van een erkend archeoloog of zijn/haar aangestelde veldwerkleider.

Voor de uitvoering en verwerking van de vooronderzoeken voorziet de uitvoerder voldoende expertise op basis van het voortschrijdend inzicht in de uitvoering (strategie, methode & technieken) en resultaten van het vooronderzoek.

De veldwerkleider en de assistent-archeoloog zijn samen permanent aanwezig op het terrein tijdens het terreinwerk van het vooronderzoek met ingreep in de bodem.

De veldwerkleider heeft minstens 20 werkdagen aantoonbare ervaring met betrekking tot de uitvoering van proefsleuvenonderzoek en/of opgravingen in de Vlaamse Zandleemstreek.

Het onderzoek is succesvol wanneer aan de doelstellingen van het onderzoek aantoonbaar is voldaan en de generieke en specifieke onderzoeksvragen zijn beantwoord.

Figuur 27. Afbakening van het plangebied (rode polygoon), ligging van de proefsleuven (blauwe pijl) met de bestaande toestand als onderkaart. (Bron: www.geopunt.be; vergunningsaanvraag)

Figuur 28. Afbakening van het plangebied (rode polygoon), ligging van de proefsleuven (blauwe pijl) met de geplande toestand als onderkaart. (Bron: www.geopunt.be; vergunningsaanvraag)

2.5 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

M.b.t. de uitvoering van dit aanvullend archeologisch vooronderzoek zijn geen andere afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk voorzien dan deze opgenomen in de hierboven beschreven onderzoeksstrategie.

Bij uitvoering van elke onderzoeksmethode is het mogelijk om mits motivatie af te wijken van de hierboven gestelde onderzoeksstrategie en Code van Goede Praktijk.

2.6 Bewaring van het archeologisch ensemble.

Het geheel aan archeologische artefacten, stalen en onderzoeksdocumenten afkomstig van een archeologisch onderzoek is onderworpen aan de bepalingen van de Code van Goede Praktijk, meer bepaald deel 4: Conservatie en langdurige bewaring van archeologisch ensemble.

Dit houdt onder meer in dat de zakelijk rechthouder het archeologisch ensemble als een geheel dient te bewaren, in goede staat te behouden en voor wetenschappelijk onderzoek beschikbaar te houden.

Indien de zakelijk rechthouder het beheer van het archeologisch ensemble toevertrouwd aan een erkend onroerend erfgoeddepot, voldoet hij/zij aan de gestelde bepalingen.

Zo is het "onroerend erfgoed depot Agilas" van Agilas VZW (<https://agilas.be/index.php/nl/onroerenderfgoeddepot>) bevoegd voor het grondgebied van Merchtem.

2.7 Vervolgtraject

Op basis van een assessment van de resultaten van het aanvullend archeologisch vooronderzoek bepaalt de erkend archeoloog of (delen van) het onderzoeksgebied vrijgesteld worden van verder

archeologisch onderzoek, maatregelen moeten getroffen worden voor behoud in situ en/of behoud ex situ (Programma van Maatregelen).

De resultaten van het aanvullend archeologisch vooronderzoek, het assessment en het daaruit volgend advies (incl. Programma van Maatregelen) worden beschreven in een nota die via een melding ingediend wordt bij het agentschap Onroerend Erfgoed. Deze laatste kan akte nemen van deze nota (al dan niet met bijkomende voorwaarden).

Een Programma van Maatregelen moet uitgevoerd worden conform de bepalingen in het Programma van Maatregelen (al dan niet met bijkomende voorwaarden) en de Code van Goede Praktijk, voorafgaand aan de start van de geplande bodemingrepen in het toepasselijk onderzoeksgebied.

Voor de zones waar geen aanvullend archeologisch vooronderzoek geadviseerd werd, blijft de wet- en regelgeving betreffende de meldingsplicht van archeologische toevalsvondsten (Decreet Onroerend Erfgoed 12 juli 2013, artikel 5.1.4) van kracht.